

Palazii kirjas *Ruamma urhakaldi*

0.1 Kylän shodušša

Dedo, dedo
Makša vedo
Tullah stražat
Myvvät važat

Stuarosta pattiemma i pattiemma keräi veduo. No tämä ei auttan. Mužikoilla eulun millä makšua. Kyläh tuli stanovoi stražnikoinke. Des'atskoi¹ keräi

Mužikat i leššet pöllästynnyöt hil'l'akkazeh issuttih i seizottih pertissä. Stanovoi vihaz'anke ihonke hormiksi rätky stolan tagana:

“Työ veduo että makša . . . Työ vastah vluastilla . . . Da mie tiät jauhoksi hieron. Alasti jätän . . . Jälgimäzeh rihmazeh šuat kaikki myön, a löyvän vedoh varoin.

Ei kaikin maltettu midä hiän pagizi, no kaikin varattih hänen rätkyndiä, haukundua. Hospodi, midä vielä i liennöy virki karielaksi ken ollou uglasta. Stanovoi ruskoi. Syllet brizgutah . . . Iänettä! Ei ruohkie koiran kielellä paissa!

Stražnikat! Mängiä-kko tädä spiskua myöt' nedoimšikoin taloloida myöt'. Ottakkua šiidä kaikki elot mi voit myvvä. Ei fati niistä eloloista, tuogua lehmät, lambahat.

¹Pieniin policiin vluasti kylässä.

0.2 Torrut

Pyhäpäivä. Jumalan kumardelijat tuldi kiriköstä. Stuarostan pihalla kuulu röngyndä i rätkyndä.

Stanovoilla jalloissa kumardeliečči leški Pedrišihä. Itkien hiän stanovoilda pakkoi:

“Varazeni elä ota vazua. Lapset jiähäh nällällä. Možot löyvän keldä vellaksi ... Makšan nyt p’at’orkan, a ostuatkat jälgeh tuon.”

Stanovoi rätkähti:

“Eu midä röngyö. Jesli puolen čuasun jälgeh et tuo dengoida vazan myön i iččieš tyrmAh issutan”

Pedrišihä, kun houkennun hyppeli kyliä myöt’ ečči dengua. Dengua viizikön häneliä ando luavoššikka.

Kallehet nämä liettih dengat. Tyttözen palkai kazačihaksi, niitto i rugehen leikkavoaijakši i vain seiččimeštä rubl’ua. Tämä ruado vähä — vähän — muilla makšo kaheksantoista rubl’ua. Tuli Pedrišihä huamistun shoduh. Ando viizikön stuarostalia. Mänöy vazast’a ottamah. A vazast’a armastelou kulakko reunahizesta kylästä.

Kumbane Pedrišihällä i šanou:

Mie šiula Vasiljovna autallin veduo makšua. Vazazesta kolmikon makšoin šiun veduo. Elä žualivoi mie hänestä hyvän lehmän kažvatan.

Kyžymizet

1. Ken upravl’aičči ruadajilla i muanruadajilla ennen?
2. Ken upravl’aiččou sovietan muakunnalla?

0.3 Kuin elettih pienet nacional'nostit (narodat)

Miän tuatot elettih hormin muakunnašša, no iččiedä hyö ei lugiettu hormiksi. Hyö šanuočettih — karieloiksi. Hyö oldih toine naci (rahvas) ei kuin hormat.

Hormin muakunnašša — toizie naciiloida oli ylen äijä. Hormilla ruadajilla i hressiännöillä ei ollun ni myttynäzie pravoida. Vielä oli pahembi ruadajilla hressiännöillä ket oldih ei hormin nacional'nostie.

Näidä nacional'nostiloida kučuttih inorodcoiksi. Inorodcana oldih karielat, ukrainčat, baskirat, jeyreit i muit. Nyt heidä šanotah pienemmiksi nacional'nostiloiksi. Hormiksi — nacmen'sinstvo.

Nacmen'sinstvat — iellä ei kuuldu, štobi heidä kučuttais oman rahvahan nimellä. Kaikilla nacional'nostiloilla oldih annettu riäzitändä nimet. Nimitettih karielazie karl'akoiksi, jeyreilöidä žiidoiksi, mariicoida čeremisaksi, nenoida samojedoiksi.

0.4 Mintän keyhyttih nacmenat

Nacmen'sinstvat oldih ajettu paremmilda mualoilda, kumbazila hyö ennen elettih. Ne muat oldih annettu, hormin pomeššikoilla da kulakkoloilla.

A pahemmista mualoista veduo makšettih enämmän, ei kuin hormat hyvistä mualoista. Opaššanda azie oli vielä pahemmin čem i hormin eläjillä keššeššä. Školua oli ylen vähä i niiššä školišša opaššettih vain hormiksi. Paginasta omalla kielellä štrahuidih i nakažittih.

Kaikešša omašša ruavošša cuarin pravitel'stva tahto niin kažvattua, štobi nacmen'sinstvat huijuštuačettais omua kieldä. Hiän tahto kaikkie naciiloida vägeh hormauttua. Kaikkie vejettih omah vieroh. Toizin vieroloin piällä nagretteliečettih. Šalvattih hiän kirikkölöidä, pappiloida työnnettih kuatargilla.

“Inorodcinke” pravitel'stva ei ni midä lugieččen. Inorodcilla enämbiä ei šuanun tīrpua i hyö nouštih vojuimah cuarin pravitel'stvalla vaštah. No tämä nouzenda oli smiritty. Äijä oli valettu nacmenoin verdä smirieššä.

0.5 Kuin Tverin luoh popadittih karielat

Enämbi kolmie šadua vuotta karielazet elettih Oniegan i Luadogan järvilöin luona. Hiän randa oli bohatta kalalla, zvierillä, rauvalla i muulla.

Švedat i hormat rigeneh vojuidih toine toizenke karielan mualoista.

Joghine staraičči kuin voit enämmän kerätä karieloista veduo. Karielan eländä oli ylen paha.

Kuda kumbazet karielat uijittih elämäh švedoin muakundah, štobi piäššä näistä voinista.

Šuuri paikka karielan mualoida oli otettu hormin muakunnalla. Švedat napadaidih karielazih, gruabittih hiän taloloida i tapettih kaikkie kylän eläjie. Ei annettu potačkua i hormat. Rigeneh karielazet noustih hormilla vastah.

Tverin luona oli šuuri läzimine, rahvas kuoldih šavoin. Šualla viršalla tyhjettih paikat.

Hormin pravitel'stva täällä tyhjällä paikalla työndi karieloida elämäh.

Kakši viigodua tästä oli hormin pravitel'stvalla. Parahilla karielan paikoilla ruvettih elämäh hormat. Tiälä Tverin luona karielazet ruvettih tyhijildä paikoilta veduo makšamah.

Spokoinoimmakši ozuttuači eländä karielazilla uvvella kohalla.

Enämmät puolie karieloida tuldih elämäh Tverin gubern'ah.

No, spokoinoimma oli vain ylen kodvazen. Väliän kaikin hyö puututtih bajarsinan, da udielan nevol'ah.

Šuuri nevol'a lieni karielalla eliäššä hormilla keššesšä. Okt'abrin revol'uciih šuat karielazet oldih nagrona i vevon makšajana cuarin pravitel'stvalla.

Vain Okt'abrin revol'ucii ando karielazilla vällän i abun opastuo omalla kielellä, kažvattua omua kirjutusta i piäššä iellizestä keyhyöstä.

0.6 Papit cuarin abuniekat

Papit oldih suamoi bohatoin abuniekat, vernoit cuarin i bohatoin slugat. Hyö kuin šponat nuuheldih, ei go miššä bohatoilla i pravitel'stvalla vastah paissa. Ei go miššä keräyvytä ruadajat zabastoukua organizuimah, ei nin hressiännät bajarin mualoida kiskomah.

Riähillä ollešša, kyzeli et go midä pahua duumainun, einin luadin cuarilla i bajarilla vastah. Vähä maltollizet šanottih, kaikki sanottih midä heilä hengipaikalla oli.

Pappi toišša piänä nämä ur'atnikalla šano. Žen vain i näit šidä miestä.

Pappi paginoišša nagoli rahvasta aleutteli. Tirpakkua tiälä on eliä paha, nin žen tuačči hyvä liey eliä tuošša ilmassa. Rubietta hyvyttä eččimäh lienettä bajariloilla da cuariloilla vastah – paha liey teilä tuošša ilmassa. Rubietta palavašša ruvašša kiehumah, kuhmua riehtiliä lizaimah.

Cuari on jumalan seizattama. Hiän on mualla, a jumala taivahassa.

Ken hänellä vaštah mänöy že i jumalalla vaštah mänöy. Šidä i školašša lapšilla jogo päiviä matkutettih. Ei tietty vielä trudeččijat, što jumala on keyhin pöllätyksena bohatoilla käziššä.

Riähkiä varaittih. Duumaidih, što tovestah jumala on. Vain okt'abr'an revol'uciiin jälgeh trudeččijat massat tijušsettih pravvan.

Cuarilla jällesti i mužikoilda piästä kirboi jumala. Näin toizin mualoin papit muaniteldih rahvasta. Kapitalističeskoiloišša muakunnoissa vielä i nyt muanitellah trudeččijoida jumalan nimellä. Miššä jumala ei auta – štikka abuh tulou.

0.7 Varattava azie

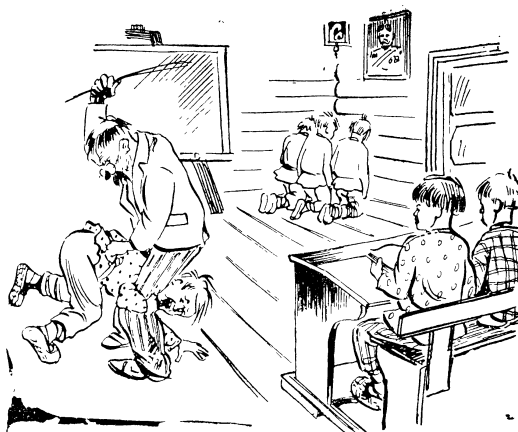
Varattih pomeššikat, da kapitalistat opaštua trudeččijua rahvasta. Äijäldi varattih.

Vain šuuri hädä kirja mieheštä zastuavi heidä opaštua trudeččijoida. Ru-vettih avuamah skolie kirikkölöin luoh, kaikella prihodalla yksi škola. Ennen voinua vain kuda miššäi avauvuttih zemskoit školat. Yksi einin kakši školua volostissa.

No elgiä työ vain duumaigua, što šielä tiijändiä lapsilla annettih. Ei annettu. Kaikkie šuurembi zaduačča niillä školilla oli ze, štobi kažvattua nuorizo jumalan varaja, cuarin počitaiččija, — tyyni ruadaja kapitalistalla, da pomeššikoilla. Opašettih saltarie lugomah, molitvoida i vähäzen kirjah.

Vielä vähembi školua oli nacmenoilla varoin. Varaji cuarin vluasti, što trudeččijat lietäh kirjamiehet i keksitäh kaiken hiän motuksen. Ei sillon liene vägie täh rukah eksploatiruija trudeččijoida. Varattih trudeččijoin malte-vundua. Varattih, što trudeččijat luvvah hiät omilda nissoilda i proijitah hiän hyvät päivät.

Mužikkua opaštua, kuin kondieda čiepištä laškie, paistih bajarit. Žentän oli miän mua kirjattoma i pimie, nalgähine i redukas.

0.8 Enämbi tirpua eišua

Nällästynnyzillä i ribeydynnyzillä ruadajilla i hressiännöillä jogo päiviä kažvo viha ekspluatatoroin piällä.

Linnašša rigenemmä ruadajat luajittih zabastoukoida. Opašuttih kazakoin i zandarmoin pl’otkih i ruvettih heidä vastualemah kivilöillä. Varušsettih i oruž’ua šuurih bojuloih varoin.

Kyläššä hressiännät poltettih pomeššikoin usuad’boida, otettih iččiellä leibie, vejettih meččiä i ajettih pomeššikkoida imen’oista.

Monišša kyliššä hressiännät borčuidih ei vain pomeššikoinke, a i cuarin vluastinke.

Mikul’naššä, nygystä Tolmačun raionua, kylä shodušša postanovittih i kirjutettih prigovorani:

“Ei pie meilä cuarie emmä rubie makšamah veduo i ni mittynäzie toizie nalogoida. Emmä rubie cuarilla andamah niekruttua salduataksi. Lähizen bajaran pokossut i mečät otamma iččiellä makšotta.”

Tämän nägözie prigovoroida oli ei vain Mikul’nalla, a kaikkie miän muada myöt’.

Mintän tämän rohkehune rahvas liettih? Ei ammuin hiän varaji riähkiä i načal’stvalla vaštah šanua šanuo.

Ruadajat luajitah zabastoukie, toratah cuarin — otr’uadoinke. Hressiännät poltetah imen’oida. Päivällä shodušša šanotah, što ei pie cuarie emmä rubie makšamah. Mintän?

Yhen muone kuolla. Täššä kuolemma nin tiijimmä hos min tuačči. Enämbi tirpua eišua. Šanottih ruadajat i mužikat.

Kyžymizet

1. Mintän pienembie nāčional’nostiloida cuarin pravitel’stva kučču riāzitändä nimellä?
2. Kuin ekspluatiruidih pienie nacional’nostiloida cuarin aigah?
3. Kuin papit autettih ekspluatiruija pienie nacional’nostiloida?
4. Mintän cuarin pravitel’stva ei andan nacmenoilla opaštuo omalla kielellä?

0.9 Karielan respublikka

Karielan respublikka on vilušša randua, Oniegan i Luadogan järvlöin keššeššä.

Karielan respublikalla ollah šuuret voitot socializman srojinnassa.

Karielan mua on bohatta mečällä, rauda i vaski rudalla, kalalla i kaiken muozella zvierillä. Nämä bohatukset nyt männäh trudičijoin pol'zah.

Karielan respublikašša on srojittu äijä mečän pilindä zavodua. Kemin, Sorokan, Il'inskoin i toizet meččä pilindä zavodat äijän varuššetah laudua i toista meččä materjalua, kumbazie myvväh rajan taguah.

Petrovskoišša on šuuri zavoda, kumbane luadiu kylän talohuš orud'oida i mašinoida dorogoida kohendus's'a varoin.

Kohennettih dorogat. Jogo raionašta Petrovskoih kävelläh autobusat. Nyt ei pie nedelilöin šuoloida i gorie myöt' jalgaziin kävellä linnah šuat.

Srojitalah električestva stančoida.

Bohatemma i kul'turnoimma ruvettih elämäh karielat.

Sovietta avai äijän školua. Edähiziliä lapšilla varoin skolišša ollah srojittu obsčezitjat.

Kaikki karielazet opaššutah finnoin kielellä, kumbane on heiläh maltavembi hormin kiellä.²

Karielan respublikašša iellä oli ylen vähä kirjamiestä. Nyt on ylen vähä ken ei maha kirjah.

Kažvetah i lujetah karielazin kolhozat. Tämänke yheššä kohenou vielä enämmäldi karielazin muanruadajin eländä. Karielan bohatuksie šuahešša respublikašša ei fati ruadajua. Äijä miän karieloida männäh karielan republikah ruadamah, opaštumah i elämäh.

Äijä finnua Kanadašta i Suomen muašta uijitalah i tullah elämäh karielan republikah.

Keyhästä nälgähizestä karielan rannašta sovietan vluasti partin nevvonnalla luadi bohatan rannan.

²!

